

שִׁשְׁרָשִׁי הַמְצוֹת שֶׁרָצָה הַשֵּׁם לְנֹכַח עַמִּי
 שֶׁנֶּחְלָלוּ עֲלֵיהֶם מַלְכוּתוֹ וַיְחַדְרוּ בְּכָל-יְוֹם וַיִּזְכְּרוּ
 בְּלִילֵי הַיָּמִים שֶׁהֵם חַיִּים כִּי בְהִיּוֹת הָאָדָם בְּעַל
 הַמֶּרֶץ נִסְתַּהֵר אֶחָד מִכָּלִי הַעוֹלָם וְנִמְשָׁךְ לְמֵאוֹתוֹי—
 צָרִיף עַל-כֵּן פָּנִים וְזָרוֹן תְּמִידִי בְּמַלְכוּת שְׁמִים
 לְשִׁמְרוֹ מִן הַחֲטָא עַל-כֵּן הָיָה מַחֲסְדוֹ לְנֹכַחֵנוּ
 וַצִּנּוּ לְזָכְרוֹ שְׁתֵּי הַעֲתִים הָאֵלֶּה בְּקַבֵּץ וּבְכִנּוּיָהּ
 גְּמוּרָה: אַחַת בַּיּוֹם לְהוֹצִיל לְכָל-מַעֲשֵׂינוּ שְׁפִיטָה
 כִּי בְהִיּוֹת הָאָדָם וּזְכָר בְּבִקְרֵי אֲהֻדוֹת הַשֵּׁם וּמַלְכוּתוֹ
 וְכִי הַשְׁנָחָתוֹ וַיִּקְלָתוֹ עַל הַכֹּל וַיִּתֵּן אֶל-לִבּוֹ כִּי
 עֵינָיו מְקִיחוֹת עַל-כָּל-דְּרָכָיו וְכָל-צְדָקָיו יִסְפֵּר
 לֹא יִתְעַלֵּם מִכֵּנוּ דְבָר מִכָּל-דְּרָכָיו וְלֹא יִזְכֹּר
 לְמַחֲבֵיא מִכֵּנוּ אַחַת מִכָּל-מַחֲשֹׁבוֹתָיו— הֲלֹא הָיָה
 לוֹ לְמַשְׁקֵר מִחֲשָׁבָתוֹ זֹאת וְהוֹדָעַת פִּיּוֹ בְּדַבַּר
 מִנָּה— כָּל-הַיּוֹם הַהוּא וַיִּתְּנָה לוֹ הוֹדָעַת הַכֹּלֶה
 דְּנָה גַם בֵּן לְמַשְׁקֵר— כָּל-הַלְלָתָה וּמַסְגֵּי שְׂכִיד
 הַמְצוּהָ מִחֲשֹׁבָנָה— תְּחַבְּנֵנוּ וְזָרוֹנָם לְבָרְכָהּ עַד
 בְּכַנְנֵת הַלֵּב וְאָמְרוּ שֶׁאֵם לֹא כֵּן לִבּוֹ עָה— יֵא
 נְצַא וְדִי חִיבָתוֹ שְׁאִין אָדָם גִּזְרָר בְּשׁוֹם דְּבָר
 אֶל-אִס-כֵּן וְשִׁים כְּנָתָהּ בּוֹ וְנָהוּ שֶׁאָמְרוּ וְזָרוֹנָם

1
 6
 11
 16

לא ישכב עד-ואכל טרף" (כבוד כג כד), דמשמע:
 קל-שגח שכיבה; ועוד שבני אדם חלוקים הם
 במדותם בענין השכיבה: יש מהם— שאינם שוכבין,
 עד תצי הלילה; ויש— עד סופה; ויש— ששוכבין
 מנד בתחלת הלילה; ומסני בן אמרו (ברכות פ"א מ"ג),
 שזמן קריאת-שמע בערבין— משעה שהכהנים
 נקטין לאכל בתרוסקין, דמני: זאת הכוכבים
 עד שיצלה צמוד השחר; וישעה שבני אדם קמין—
 משמע להו מתחלת היום, קלומר: קשתפקר איר
 קשאדם מכיר אמת-חברו קרחוק ארבע אמות;
 ועד שלש שעות שלמות, ולא משמע להו הקימה
 כל-היום כמו השכיבה, שאין דרך אחד מסני
 אדם שהוא כריא שקום ממטו בסוף היום
 או אפלו באמצעו, ואמרו זכרונם לברכה (ברכות
 ט"ו) בקריאת-שמע דשחרית— דמפל-מקום מן
 ואילך, קלומר: מסוף שלש שעות עד סוף היום,
 מי שלא קרא (קלומר: הוציא לקרות)— לא תפסיד
 שלא יוכל לקריתה עם ברכותיה.

1
 6
 11
 16
 20
 25

ראיתי לקיים בן יכבד אב לכתוב בפתחת ספרי דבר מה ששמעתי מכבוד אמו"ר זצ"ל בפי
 משנה ראשונה דברכות באימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול
 בתרומתן, ואינו מוכן התלי זה בזה, יאמר א"א ז"ל דענין הערב שמש שהצריכה תורה דאף
 אחר שטבל מ"מ מאחר שהי' טמא באותו יום נשאר בו רושם טומאה כל היום ובהערב שמש
 שבא יום אחר שלא הי' בו טומאה נסתלק גם הרשימה, וכאשר הוא בטומאה כן הוא לעומתו
 בקדושה כשנקבל עליו עול מלכות שמים שחרית אף שאח"כ אין מחשבתו בזה מ"מ נשאר בו
 רושם קבלת עול מלכות שמים כל היום, ובערב שבא יום אחר נסתלק גם הרשימה וצריך לקבל
 עמ"ש מחדש עכ"ד פי חכם, ומצאתי כדבריו בפע"ח שער מנחה פ"א ז"ל כי לפי שנשאר עדיין
 רושם מן המוהין של ק"ש של שחרית, לכן אין עתה צריך לומר ק"ש במנחה, עכ"ל פע"ח:

20
 25

והריב"א כ' כי פרשת שמע לבדה יש בה רמז לעשרת הדברות שכן הוא תשובת
 משה לישראל אחר ששמעו הדברות מפי הגבורה (דב' ה, כה) ויאמרו
 לו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו, או אמר
 להם משה שמע ישראל הריני בן אדם כמוכם והריני משמיכם את דברי ה' ומפרש
 אני אותם אליכם, הנה שמעתם דבור ראשון אנכי ה' אלהיך וקבלתם אלהותו עליכם
 כאשר עניתם נעשה ונשמע לכן שמע ישראל ה' אלהינו לומר ה' עשה הכל הוא
 אלהינו ואלינו נשא עינינו וממנו נשאל כל צרכינו כי הוא אלהינו, דבור שני לא
 יהיה לך אלהים אחרים, כנגדו אמר משה ה' אחד לומר לא יהיה לך מבטח לא
 במלאך ולא במזל ולא תסמוך בדבר אחר שיוכל להועיל לך רק בה' לבדו כי הוא
 אחד ואין שני לו, וכל המשחף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, דבור שלישי
 לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כנגדו ואהבת את ה' אלהיך כי מי שהוא אהב
 את המלך לא ישבע בשמו לשקר, ואמר בכל לבבך כי האהבה תלויה בלב וכן
 השבועה על דבר הידוע ללב ונעלם מן העין וכתוב (זכריה ח, ז) ושבועת שקר אל
 תאהבו כי את כל אלה אשר שנאתי נאום ה', מלמד שבועת שקר יש בה שנאה ולא
 אהבה, ושבועת אמת יש בה אהבה שנא' (דברים י, כ) וכן תדבק ובשמו חשבע,
 וכתוב (ברא' לה, ג) ותדבק נפשו בדינה ויאהב את הנערה, דבור רביעי שמור את
 יום השבת לקדשו כנגדו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום, וכתוב (שמות
 טו, לה) כי שבת היום, לומר שמור מה שצויתך בכבוד היום הוא יום השבת הקדוש
 מימי בראשית וביום השבת נתנה התורה (שבת פו, א), דבור המישי כבוד את אביך
 ואת אמך כנגדו ושננתם לבניך שתלמדו מצות התורה לכבד אב ואם ותטע זאת
 שלבי מעוררו וגם כי יזקין לא יסור ממנה, ומאי בשבתך בביתך כנגד למען יאריכון
 ימיך ולומר כאשר יראו בניך כי תכבד אתה לאביך ואמך הזקנים עמך בביתך
 ובמנוחתך כן יכבדו אותך בניך כי מנהג אבות יעשו בנים, דבור ששי לא תרצה
 כנגדו ובלכתך בדרך כי רוב הרציחות בדרכים וכתיב (הושע ה, ט) דרך ירצחו

1
 6
 11
 16
 21
 26

2

שכמה לומר ירא את אלהיך בלכתך בדרך ולא תרצח ⁽⁷⁾ דבור שביעי לא תנאף כנגדו
 ובשכבך. וכתוב התם אשר ישכב את אשה. לומר שמור עצמך בשכבך שלא תחטא
 בביאה אסורה. ⁽⁸⁾ דבור שמיני לא תגנוב כנגדו וקשרתם לאות על ידיך שלא תגנוב
 בהם. דבור תשיעי לא תענה ברעך עד שקר כנגדו והיו לטוטפות בין עיניך. שלא
 תציד אלא על מה שראית בעיניך. דבור עשירי לא תחמוד בית רעך. כנגדו וכתבתם
 על מזוחות ביתך. ולא על בית רעך. ובשעריך ולא בשערי רעך.

(7)
 פ

(8) יחזק 78

שאלה סימן ק"א. (עד כאן הרחב דבר).
 ועיקר שתי משמעויות הללו⁶⁴ נמשכות אחת
 המשך המקרא הקודם⁶⁵. דלמי שמתנהג
 בהליכות עולם הטבע ולא הגיע לדרך
 חסידות למצוא אופן דביקות בה, הרי זה
 מתפרשת מצות עשה זו באופן הראשון,
 שיעמוד על כל פנים חזק באמונתו ולא
 יאירנו בשום אופן, אפילו במסירות נפש.
 ועל זה מתבאר כל הפרשה. ולמי שמתנהג
 כמעלת הנפש⁶⁶ הרי זה מוזהר באופן השני
 - להשקיע מחשבתו באהבה ודביקות באינו
 שעה רצויה לזה להזכיר שמו יתברך
 בקריאת שמע ותפלה. ומשום הכי כתיב
 "את ה'" ולא⁶⁷ כדכתיב (ויקרא יט, יח)
 "ואהבת לרעך", דשם אין משמעותו אלא
 בפירוש הראשון שמניח רצונו לריעו, אבל
 "את ה'" משמע שמזכיר שמו ודבק בו. וכן
 להלן (יא, א) "ואהבת את ה'" דמיירי לענין
 עבודת המצוות באהבה כמבואר שם, גם כן
 מתבאר הכי. ועל זה האופן תבואר פרשה
 זו בדרך המביאה לכך.

מלשון "התשכח אשה עולה מרחם בן
 בטנה" (ישעיה מט, טו) שמשמעו⁶⁸ דביקות
 הרעיון באהבתו {וכן פירוש (תהילים יח, ב)
 "ארחמך ה' חוקי"⁶⁷}.
 (הרחב דבר: וללא לשון הרמב"ם ז"ל⁶⁸
 הייתי מפרש עיקר לשון המשנה בפרק
 הרואה 'אפילו הוא נוטל את נפשך' לא
 מיירי במסירות נפש⁶⁹, אלא על דביקות,
 ולשון "הוא" הכוונה על הקב"ה - אפילו
 בשעה שהקב"ה נוטל את נפשך מצוה
 לייחדו⁶⁰. ועל זה מביא בברכות (סא, ב)
 עובדא דר"ע שקרא קריאת שמע בשעה
 שטרקו את בשרו, ואמר שבכל יום היה
 מצטער על פסוק זה, 'אמרת מתי יבא לידי
 ואקיימנו' וכו', ולא שהיה ר"ע מקוה
 למצוה רעה זו תלילה, אלא שהיה מצפה
 שכשיגיע למות בעתו⁶¹ לא יתבלבל ויהיה
 בידעת צלולה לקיים מצות יחוד ולקרנות
 שמע⁶², ועתה הרגיש בעצמו שהגיע למות,
 משום הכי היה מקבל עול מלכות שמים
 באהבה. אבל עיקר דין מסירות נפש מדרכ
 אליעזר הוא דנפקא לן, כדאיתא בפסחים
 (כה, א) ובסנהדרין (עד, א) 'אינהו דאמרי
 כר"א⁶³. והדברים עתיקים, וכתבנו בהעמק

(ח) ואהבת את וגו' 'אהבה' משמעה על
 שני אופנים, א', שהיא מותר מרצונו⁶⁰ על
 דבר⁶¹ הנאהב וקיומו. ב', דביקות
 במחשבתו ותשוקה עצומה להשתעשע עם
 הנאהב. ושתי כוונות אלו מוזהרים אנו כזה
 מקרא, א', כמו שכתב הרמב"ם הלכות
 פדוי התורה (ה, ז): ומנין שאפילו במקום
 סכנת נפשות אין עוברין על אחת מג'
 עבירות הללו, שנאמר 'ואהבת את ה'
 אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך' - אפילו
 הוא נוטל את נפשך (עכ"ל). והוא נתינת כל
 אשר לו על דבר כבודו ואמונתו. ב', כמו
 שכתב הרמב"ם שם (ב, א): האל הנכבד
 והנורא הזה מצוה לאהבו וכו', שנאמר
 'ואהבת את ה'". והאין היא הדרך
 לאהבתו⁶² וכו'. ועל זה הכוונה⁶³ איתא
 בברכות בירושלמי פרק הרואה (פ"ט, ה"ה)
 שאמר ר"ע⁶⁴ בפירוש דהאי קרא רחמתייה
 ככל לבי, רחמתייה ככל ממוני⁶⁵, והוא

ושנתתם לבניך ודברת במ. — הנה הפרשה הזאת כולה היא בענין קבלת
 עול מלכות שמים. ועל זה בא הציווי והיו הדברים האלה על לבבך,
 ואח"כ ושנתתם לבניך, ואח"כ ודברת במ וגו'. ויש להבין למה בא הצווי
 ושנתתם לבניך תיכף אחרי והיו וגו' על לבבך, שהוא חובת גופו היינו שהוא
 עצמו מחוייב בו, ומפסיק במצות ושנתתם שהוא צריך ללמד לבניו, ותזור
 טוב למצוה שבגופו ודברת במ, ולכאורה ראוי היה יותר שיבואו הדברים
 כסדרם, קודם מה שהוא מחוייב על עצמו, ואח"כ החיוב ללמד לבנים. ושמעתי
 בזה, כי ע"י קיום מצות ושנתתם אדם מעיר על עצמו שהוא מקבל עליו
 עול מלכות שמים בלב שלם, ומקיים מצות אהבת ה' באמת. כי אנו רואים
 בחוש שלפעמים יש לאדם כוונה רצויה ודעה נכונה, אך מעשיו באותו ענין
 אינם רצויים, ואינו נאה מקיים. ואז אין אנו יכולים לעמוד על טיבו ולרדת
 לסוף דעתו, ומה היא מחשבתו באמת. אך לפי מה שהוא מלמד לבניו אנו
 רואים לאן באמת לבו נוטה. על דבר משל, הנה רואים אנחנו בני אדם
 הרגילים לעשות איזה דבר שאינו טוב עבורם ומזיק לבריאותם, כגון עישון
 הסבאק או שתיית היי"ש יותר מן הנאות, ואם תשאל אותם יודו לך בפיהם
 כי אין להם לא טוב הדבר אשר המה עושים. וכן יש להפך, שיודע האדם כי לטובת

(9)
 ד'ק"ט
 י"ט

בריאותו הוא צריך לשתות חלב או לאכול דברים מבריאים, ואינו עושה כן
 מחמת רשלנות וכדומה. וא"כ האיך נוכל לדעת באמת מה בלבו של האדם
 ואת מי הוא יאהב באמת. אך אנו יכולים לראות לפי מה שהוא מלמד את
 בניו. שהרי אפילו מי ששטוף בעישון ובשתיה נחשבים בעינינו למדה מגונה.

(3)

וכן להפך, ישתדל תמיד האב שבנו ישתה חלב ויאכל את המאכלים המבריאם,
 ובוה הוא מעיד שהם טובים בעיניו, אפילו אם הוא כשלעצמו מתרשל בהם.
 והנמשל הוא לענין קבלת עול מלכות שמים. כי בזה שאדם קורא את
 שמע ג' או ד' פעמים ביום עדיין אין אנו יודעים אם הוא באמת קיבל
 עליו עול מלכות שמים בלב שלם, ושמא הוא זה רק מתוך רגילות וכמצות
 אנשים מלומדה. אבל כשהוא מקיים ושננתם לבניך, מזה רואים בבירור שהוא
 מקיים מצות קבלת עול מלכות שמים ואהבת ה' בלב שלם ובאמת. וזה
 הענין שמצות ושננתם באה יחד עם והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך
 היום על לבבך, שע"י שהוא מלמד תורה לבניו מעיד הוא על עצמו שהדברים
 הם על לבו באמת.

10

ואנ"י אפשר לבאר בזה גם מה שאמר ה' על אברהם כי ידעתיו למען אשר
 יצוה את בניו ואת ביתו אחריו. ולכאורה יש מקום לשואל לשואל,
 הלא אאע"ה בעצמו קיים כל התורה כולה ואפילו עירובי תבשילין, וא"כ
 היתה לו זכות עצמו ולמה היה צריך עוד הטעם של אשר יצוה את בניו
 וגו'. אך לפי הנ"ל הענין מבואר היטב. כי בזה שהוא מצוה את בניו ואת ביתו
 אחריו, מזה מוכח על אהבת ה' שהיא אהבת אמת ותקופה בלבנו כיתד בל
 ימוט, וע"כ ידעתיו היינו אהבתיו, וגם מלשון ידעיה כפשוטו בכל מקום,
 שע"י שהאדם מנחיל לבניו את מצוות ה' מנה יש ידיעה ברורה שהוא עצמו
 מקיים הכל בשלימות ובכל נפשו ומאודו.

16

משבתך בביתך ובלכתך בדרך (ו')

לפנים בישראל, קודם שהתירו לכתוב תורה שבעל פה, היו הכל
 רגילים ללמוד כל למודם, ע"פ (לכך חמשה הומשי תורה ונביאים וכתובים
 שדינם ללמוד דוקא מתוך הכתב) אפילו בישיבתם בביהמ"ד. בין כשהיו
 לומדים בחכורה ובין כשהיו לומדים ביהדות. וממילא ה' נקל להם לקיים
 מה שכתוב בתורה, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך. כי כל בן תורה ה'
 צריך להנות בקו בע"פ באיזה סדרים משניות, כי גם לפני רבי היו לומדים
 בע"פ סדרי משנה (ובימי ר' יהודה בן-תימא היו שש מאות סדרי משנה,
 כדאמרינן בהגיגה דף י"ד, ורבי כשראה שנכתמו הלכות קלם מהו לכתוב
 השרשים ועשה מהן ששה) או שהיו בקי באיזה מסכת, דהיינו כל חלקי
 העיון שיש למטרה ולמשקל בשמעתא, מה ששייכים להלכות הנכללות
 באיזה סדר (דאם לא ה' בקי בע"פ ה' מוכרח לישב במל"ע כולו
 ולא ללמוד אפי' תיבה אחת. ובוה אינם השודים כלל ישראל ח"ו) וממילא
 כיון שהיו מורגל ללמוד בע"פ ולא ה' זקוק לשום ספר, ה' לומד אימתי
 שנשאר לן עת פנוי, בין כשישב בבית או הלך בדרך, ולא ה' צריך
 להתגבר על יצרו בזה, כי זה נעשה לו כטבע שני, משא"כ השתא, שכל
 הלמוד הוא בכתב מתוך הספרים, ועיקר הלמוד הוא בביהמ"ד ששם מצויים
 ספרים לכל, ממילא אין ההרגל ללמוד בע"פ, ומתעצלים ללכת לביהמ"ד
 פעות הפניות.

11

ה' ח"פ

וכן הדין בענין הליכה בדרך, וכשכל אחד מבעלי התורה ה' בקי
 בע"פ באיזה סדר משנה או באיזה מסכת, או ע"פ איזה פרקים ממנה, ה'
 נקל לו לקיים זה אף בהליכתו. וזהו מה שאמרו ז"ל, באבות פ"ג, המהלך
 בדרך ושונה ומפסיק. ממשנתו, וכו'. משא"כ עתה, שאין אנו רגילים להיות
 בקיאין בתורה בע"פ, ממילא קשה לקיים את המאמר ד' בשבתך בביתך
 ובלכתך בדרך. וע"כ מהנכון מאד שיכין לעצמו בביתו איזה ספרים ללמוד
 כם בעת שיפנה מעסקיו, וגם לדעת איזה פרקים משניות ע"פ ולקיים מה
 שכתוב בתורה, ודברת כס"ה.

21

28

מ ע ש י ל מ ל ד

יד) וכמו שספר פעם בשחוק על שפתיו, מעשה בסוחר אחד שהי' מתחרה
 עם סוחרים גדולים, והציעו לו לסגור חנותו לגמרי ושכירותו יקבל ביד רחבה
 משכניו הסוחרים כל ימי חייו ובלבד שלא יתעסק במסחרו, ולא רצה הסוחר,
 וטעמו ונמוקו ה' כי לא יהי' לו מה לעשות כל היום, ואמר, "ויצען און עסעו
 אונ שלאפען, מען קען דאך משוגע ווערען גאר ניט טוענדיג". וסיים הח"ה, בוא
 וראה עד היכן מגיעה קטנות המוחין של בני אדם פשוטים החושבים, שאם אין
 מסחר אין מה לעשות, ואינם יודעים כלל שיש מה לעשות בלמוד התורה שארוכה
 מארץ מדה.

12
חזקו
עם

4

ופעם אמר לאחד האמידים לעוררו להחזיק הישיבות: אנו קוראים בכל יום פרשת קריאת שמע, ואהבת את ד' א' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, והבאור, בכל ממוננו. והנה אנו אין בנו המדה הזאת, לאהוב אותו ממש בכל ממוננו, היינו שיפקיר אדם כל ממונו בשביל כבוד ד', אבל עכ"פ על זה נסכים כולנו, שצריך כ"א לאהב את ד' ותורתו כאהבת אחד מבניו, ואם למשל יש לאב אחד ששה בניו, כמה הוצאות מוציא האב על כל אחד מבניו להאכילו ולהשקותו, להלבישו ולהנעילו, ועל הוצאת למודיו בקודש ובחול, ואח"כ כמה הוא מוציא עליו בשביל להשיאו אשה, ועוד הוצאות כאלה. כן ממש צריך האדם לחשוב לענין כבוד ד' ותורתו, ויצויר בנפשו שיש לו עוד בן אחד, ולפעמים צריך למסור נפשו עליו להצילו, כן יתייחס ממש באותו היחס לתורת ד' ואז אשרי וטוב לו.

(13)
pe

ויש שאמר בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים. בשביל שכצל ימינו עלי ארץ, ובמשך שבעים שנה, לא נוכל ללמוד כל התורה כולה, ע"כ הזהירה התורה צנונו לכל נפש בטל את רגע מלמוד התורה, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. הרי שאין פנאי לדברים וענינים אחרים אפילו רגע אחד, וכבמגות צ"ט, צא ובדוק שעה שאינה לא יום ולא לילה (וכמו שהבאתי באורו

על המאמר הזה במק"א), שהיום והלילה שייכים להקב"ה, ואין לנו רשות להשתמש בהם לצרכנו, זולת לצרכי השם.

בעליית ביתו התבודד פעם כמנהגו והתחיל לחשוב את הרגעים שהוציא לפטלה ובטל זמן למוד התורה, ושאל את נפשו: מה תענה ליום הדין? — הגמ' אומרת, כי שכיב ריש לקיש שבק קבא דמוריקא, קרא אנפשי ועזבו לאחרים חילם. ר"ל, כדרכם של חז"ל, לא נהנה מד"ת, כ"א התפרנס מיגיע כפיו לצורך מחיתו, וכשהגיע זמנו להבטר מן העולם והשאיר בביתו קבא דמוריקא, עניבת ירק א', הצטער על בטול הזמן שיגע לריק בשביל זה מלמוד התורה.

פעם נסע הח"ח בעגלה בלילה, והעגלון חשב להרדם, פתאום פנה הח"ח אל העגלון בשאלה אם הוא ישן, לא רבי אינני ישן, ענה העגלון, או נכנס הח"ח בשיחה עם העגלון, אני חושב — אמר הח"ח, שאנו הולכים ומזדקנים, ואפשר חלילה להתעורר לעת זקנה, ולא תהיה אפשרות ללמוד תורה מתוך הספר, לכן צריך להתרגל ללמוד ולשנן כמה פרקים משניות בעל פה, הבה נחזור על כמה פרקים בשבתנו פה בעגלה, "רבי זמרי" ענה העגלון, גם בתוך הספר איני יודע אלא מעט מן המעט, וכיצד אוכל ללמוד בע"פ?

והח"ח ענה שאין בכך כלום, הבה נלמד יחד, אחד יזכיר לשני, והוא התחיל לאמר פרקי משניות עם הרע"ב והתוס' יו"ט, והעגלון עונה לעומתו, העגלון חשב שהח"ח יאמר רק פרקים אחדים, אבל מה נשתמם על המחזה, שהח"ח משיג ללמוד פרקים על גבי פרקים ממסכתות שונות, וכה התעמק הח"ח בלמודו, עד שבגמרו, כבר חלף הלילה והאיר היום.

לימוד עם הבנים - חלק מעבודת ה'

ושנתם לבניך (ו.)

בשעה שיהודי הולך לבית הכנסת במשך חצי שעה, חש הוא שבזמן זה עסק במצוה וקיים בכך את רצון בוראו. לעומת זאת, כאשר הוא יושב ולומד עם בנו במשך חצי שעה פרק 'אלו מציאות', קיימת בו תחושה שהקריב עבור הילד חצי שעה מהחיים שלו, והיה זה 'בזבז זמן' עבורו.

פעמים רבות, אב הלומד עם בנו נראה כמו אותה בובה עם קפיץ, שכשנפתחת

הקלפסה היא מזנקת החוצה... וכך אותו אב 'מסכן' שצריך ללמוד מעט עם בנו, עושה זאת מחוסר ברירה, ובמשך כל הלימוד הוא מביט בשעון מתי כבר יסתיים הענין והוא יוכל לשוב ללימודו.

זוהי תחושה מוטעית. מצוות לוקחות זמן, וכשם שאדם אינו מביט בשעון כמה זמן אורכת לו תפילת שחרית ומנחה, או כמה זמן נמשכת בביתו סעודת שבת, כך בדיוק צריך להיות מבטו על הלימוד עם בנו, כי גם זו אחת מהמצוות המוטלות עליו.

(14)
שאלה

(15)

האמת היא, שבאופן כללי ישנם בענין זה כמה דברים שאיננו מבינים אותם די הצורך.

הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל לימדנו כלל יסודי ביהדות: "מדארף טאן, נישט אופטאן", כלומר, יהודי צריך להתעסק בבניה, אך איננו קבלן שבלי שגמר מלאכתו אינו מקבל מאומה.

(15)

כשם שברור לכל אחד שדרושה השקעה יומיומית בילד כדי שיגדל בריא בגופו, ואם הוריו לא ידאגו להאכילו מאכלים בריאים [כלחם, ירקות וכיוצ"ב], ויניחו לו לחסתפק בפרוסת עוגה, אמנם הוא לא ימות למחרת, אך בהחלט יתכן שכשיתבגר ויגיע לגיל שלושים, ארבעים וכו' הוא יסבול מבעיות בריאותיות, ולעומת זאת כל אכילה נכונה בילדותו הוסיפה לו בריאות לטווח הארוך. כך בדיוק נדרש מהאב לדאוג לבנו מבחינה רוחנית, ואל לו לחשוב: מה כבר תועיל לילד אותה רבע שעה של לימוד? אב הלומד עם בנו יום יום, או לכל הפחות לעתים מזומנות - בימי ששי, בשבתות אחה"צ, או ב'ביקהזמנים', גורם לכך שילדו יגדל בריא בנפשו, ממש כאכילת אוכל בריא במקום סוכריות.

ובכלל, לימוד עם הבנים הוא סגולה להצלחה. זוהי תורה מיוחדת, תורה של מסירות נפש על קיום מצות "ושננתם לבניך".

ש"ס
ז"ל פ"ס (16)

ידועים דברי חז"ל (כ"ב ט"א ע"א): "בתחילה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, מי שאין לו, אב - לא היה למד תורה וכו', עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מושיבין מלמדו תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר". בתחילה לא היה קיים כלל מושג של 'חידוד'. מי שהיה לו אבא - למד, ומי שלא - לא למד. ואכן לרוב הילדים היו אבות. עלינו להבין כי אין תחליף לתורה של אבא. זוהי קדושה אחרת. תורה המקושרת עם מעמד הר סיני [כפי שמבואר בדברי המהר"ל, וכן בשל"ה הקדוש].

עלינו לחוש, אפוא, שהזמן הלימוד עם הבנים אינו מבזבז, כי חינוכם הוא חלק בלתי נפרד מעבודת ה' שלנו!

איתא במדרש (איכה רבה א, נו), חטאה בכפלים שנאמר (איכה א, ח) 'חטא חטאה ירושלים', ולקחה בכפלים שנאמר (ישעיהו מ, ב) 'כי לקחה מיד ה' כפלים', ויתנחמו בכפלים שנאמר נחמו נחמו עמי'. דברי המדרש צריכים ביאור, מהו ענין הכפילות בהחטא בהעונש ובהנחמה.

נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: (ישעיהו מ, א)

הכתוב (ישעיהו נו, ז) 'כי ביתי בית תפלה' - שבית המקדש הוא בית הבנוי על ידי תפלה - ה' פעמים מחנ"ה. עד כאן תנרף דבריו הקדושים והנפלאים. וצריכים אנו להתעמק בדבריו הקדושים, איזה לימוד נוכל ללמוד מזה לעבודת השי"ת.

ועל כן קרא אברהם אבינו שם המקום ה"ה, שהוא גימטריא ב' פעמים מחנ"ה עם הכולל. אחר כך בא יצחק אבינו עם מחנ"ה מלאכים ובנה כותל השלישי, וקרא שם המקום שד"ה, שהוא גימטריא ג' פעמים מחנ"ה. ואחר כך בא יעקב אבינו עם מחנ"ה מלאכים ובנה כותל הרביעי, וקרא שם המקום ב"ה, שהוא גימטריא ד' פעמים מחנ"ה. אחר כך בא משה רבינו ע"ה עם מחנ"ה מלאכים ובנה הגג של בית המקדש, והיינו ואתחנן (דברים ג, כג), גימטריא ה' פעמים מחנ"ה. והיינו סוד

ממנו משמיה דהמגלה עמוקות לבאר דברי חז"ל (פסחים פה, א): אברהם קראו הר שנאמר (בראשית כב, יד) 'בהר ה' יראה', יצחק קראו שדה שנאמר (שם כה, טג) 'ויצא יצחק לשוח בשדה', יעקב קראו בית שנאמר (שם כח, יט) 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל'. וצריך ביאור, מהו ענין שמות הללו שקראו האבות למקום המקדש, כל אחד בשם המיוחד לו.

ונראה שמעשה אבות סימן לבנים, ובנין בית המקדש על ידי האבות, מורה על בנין עם ישראל בכלל ובנין חייו הרוחניים של כל אחד ואחד

מבאר המגלה עמוקות, שהקב"ה בכבודו ובעצמו בנה כותל הראשון של בית המקדש עם מחנ"ה של מלאכים. אחר כך בא אברהם אבינו עם מחנ"ה מלאכים ובנה כותל השני,

(6)

17

שרי אלפים

שסח

מישראל בפרט. שתחילת הולדת עם ישראל היה בעת צאתנו מארץ מצרים, וזה נעשה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, באתערותא דלעילא כידוע, וזה היה הכותל הראשון בבנין עם ישראל. אחר כך קיבלו את התורה בהר סיני, באמרם נעשה ונשמע, בבחינת אהבה המקלקלת את השורה, בחינת אברהם אבינו ע"ה שהיה מרכבה למדת אהבה, וזה היה כותל השני בבנין עם ישראל. ואחר כך נכנסו לארץ ישראל השדה אשר ברכו ה', בחינת יצחק שנתקדש בקדושת ארץ ישראל, וזה היה כותל השלישי בבנין עם ישראל. ואחר כך בנו את בית המקדש בחינת יעקב אבינו ע"ה, שאמר (בראשית כח, כב) 'והאבן הזאת וגו' יהיה בית אלהים', וזה היה הכותל הרביעי בבנין עם ישראל. וקיום כל זה, תלוי בההכרה שאנו וכל אשר יש לנו ברוחניות ובגשמיות תלויים בהש"ת ובצלו אנו חוסיים, ועל כן עלינו להתפלל ולהתחנן לו על חיינו המסורים לו בכל עת. ועל זה מורה הגג של בית המקדש, שהכל נשפע מלמעלה, והכרה זו נשפעת לנו על ידי משה רבינו מהימנא בחינת ואתחנן.

ולפי זה אפשר להבין למה קרא אברהם את מקום המקדש בשם ה', ואילו יצחק קראו שדה. שאברהם יגץ הרבה להכיר את בוראו ועלה בעצמו להר ה', אבל יצחק נולד כבר בראש ההר, ועל כן ליצחק לא היה מקום המקדש הר כי אם שדה. ועל כן מצאנו שהיה ליצחק בעבודה דרך אחרת מאברהם, שיצחק עבד את ה' במדת היראה כידוע, בעוד שעבודת אברהם היתה במדת האהבה.

והנה כי כן בחייו הפרטי של כל אחד ואחד מישראל, והוא על פי הידוע שהשפת אמת ז"ע הוכתר למנהיג בהיותו צעיר לימים, וכשנשאל

ואתחנן

עבודות:
העבודה,
אחר
הראשונה
עבודת:
אהבת ה'
ולעלות
השניה,
ליפול נ'
אבינו,
נצרך יו'

והשתא

הראשון
שמקבל
שום
מצרים,
בית ה'
כותל:
מצוה
ה', בא
ובחשך
ההתמו
בבחינו
כנ"ל.
שהוא
את ז'
יסודו
אבינו.
הוספר

7

(18)

שפט

ואתחנן - נחמו

העבודה שבין אדם למקום שהתמיד בה עד עתה.

עבודות: א. לעלות להר ה'. ב. תמידיות העבודה, להשאר בהר ה' שלא ליפול אחר העליה. ונראה שלעבודה הראשונה שהיא העליה להר ה', שהיא עבודת אברהם אבינו ע"ה, לזה נצרך אהבת ה'. שיהיה האדם נמשך להתקרב ולעלות לאהובתו. אבל לעבודה השנייה, שהיא להישאר בהר ה' ושלא ליפול ממדרגתו שהיא עבודת יצחק אבינו, שנולד כבר בראש ההר, לזה נצרך יראה, שהאדם צריך לירא כדי שלא יפול.

אבל כאמור קיום כל עבודות אלו, הוא אך ורק על ידי ההכרה שהכל תלוי בסייעתא דשמיא ולולא הקב"ה עוזרו לא היה מגיע לכלום. ועל כן על כל אחד להתפלל ולהתחנן לפניו ית', שיתן ויחזור ויתן עזרתו מקודש, שיוכל לעבדו ית' בלבב שלם. ועל זה מורה הגג, שהכל נשפע מלמעלה ושאו חוסים בצלו, ועל זה אמר משה רבינו ואתחנן אל ה'.

והנה בזמן חורבן הבית, מצינו שחטאו ישראל בין אדם לחבירו בשנאת חנם, שהוא פגם בהבית, וגם חטאו בין אדם למקום בג' התמורות, שהוא נפילה ופגם בהתמדת העבודה בחינת שדה. והיינו מה שאמרו חז"ל שחטאו בכפלים. ובגלל זה אבדו הבית שהוא בית המקדש, והשדה שהוא ארץ ישראל ככתוב (יזמיהו כו, יח) 'ציון שדה תחרש', והיינו מה שאמרו חז"ל שלקו בכפלים.

והשתא נשכיל בחייו הפרטיים של כל אחד ואחד. הנה הכותל הרצון בחייו הרוחניים, הוא החינוך שמקבל מהוריו שהוא מתנה בלי שום יגיעה מאתו, דוגמת יציאת מצרים, ודוגמת כותל הראשון של בית המקדש שנבנה על ידי הקב"ה. כותל השני הוא, בהגיעו לגיל הכר מצוה ומקבל על עצמו לעלות להר ה', באמירת נעשה ונשמע בהתחדשות ובחשק גדול. כותל השלישי, היא ההתמדה בעבודה להישאר בקבלתו בכחינת שדה, על ידי מדת היראה כנ"ל. וכותל הרביעי, הוא בנין הבית, שהוא הזמן שהשי"ת ממציא להאדם את זיווגו וזוכה לבנות בית על יסודות ההר והשד"ה, בחינת יעקב אבינו. ועל דרך העבודה, הוא ענין הוספת העבודה בין אדם לחבירו, על

אבל בקרוב נזכה לנחמ"ה בכפלים, ב' פעמים נחמ"ה אותיות מחנ"ה. שיוחזרו לנו שני הכתלים שנחסרו, השדה והבית. והוא על ידי שנקבל על עצמינו להמשיך ולהתמיד בעבודת בין אדם למקום שקיבלנו בהר ה', בחינת שדה, ולחקן הבין אדם לחבירו בחינת

המקדש השלישי בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

בית. על ידי זה נזכה לחזור להשדה, ארצנו הקדושה, והבית, בנין בית

(8)